

ซากุระนิยมหรือชมซากุระ

ชูศรี มณีพุกษ์*

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในระหว่างต้นเดือนเมษายน ที่ญี่ปุ่นกำลังเป็นโรคบ้าอยู่ 2 อย่างคือ 1. บ้าชาคุระ 2. บ้าเบสบอล ที่พูดอย่างนี้ไม่ได้หมายความว่าเมื่อก่อนไม่มีโรคบ้าทั้งสองนี้ ที่จริงโรคนี้มีมานานแล้ว (แต่ไม่สามารถสืบย้อนหลังไปได้ว่า มันเริ่มตั้งแต่เมื่อไร อาจต้องขอทุนจากมูลนิธิญี่ปุ่นทำวิจัยอีก 6 เดือนถึงจะรู้ได้) แต่ช่วงนี้ของทุกปี โรคนี้จะเกิดขึ้นเป็นประจำ โรคชาคุระจะสั้นกว่า และลักษณะของมันจะค่อยระบดจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง เริ่มจากที่ที่มีอากาศอุ่น ค่อย ๆ แผลไปยังที่มีอากาศหนาว แต่ละแห่งจะอยู่ได้ไม่นานอย่างเก่งประมาณ 5 วัน และถ้าฝนตกลงมา โรคนี้จะหายไปเร็วขึ้น โรคนี้ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน ไม่ว่าเราจะเป็นคนญี่ปุ่นหรือไม่ใช่ญี่ปุ่น และเท่าที่สอบถามคนที่เคยเป็นมาแล้วมีสิทธิเป็นอีกได้

เนื่องจากไม่มีความถนัดและไม่เคยสัมผัสอย่างใกล้ชิด ยังไม่ขอพูดถึงเบสบอล แต่จะขอพูดถึงโรคบ้าชาคุระแทน เมื่อสิ้นหน้าหนาวอันยาวนานประมาณ 5 เดือน (ปลายพฤศจิกายนจนถึงปลายมีนาคม) ก็ถึงฤดูใบไม้ผลิ อากาศอุ่นจะมาพร้อม ๆ กับฝน (แต่ฝนจะตกหิมะ ๆ น่ารำคาญมาก) ในช่วงนี้ดอกไม้จะค่อย ๆ บาน และต้นไม้ที่ได้ถูกตัดกิ่งไว้ให้ได้รูปทรง รวมทั้งที่ขึ้นไกร่นไม่มีใบมาเลดตลอดหน้าหนาวก็จะค่อย ๆ ผลิตใบ คนที่ญี่ปุ่นแล้วว่าดอกไม้จะค่อย ๆ ททยอบานให้คนได้ชื่นชมกันไม่ขาดสายตลอดเดือนเมษายน ในระยะแรกดอกพลัม (อุเหมะ) จะบานก่อน ต่อจากนั้นคือดอกพีช (โมะโมะ-ดอกท้อ) ต่อจากนั้นก็ชาคุระ พร้อมกับดอกที่ว่านี้ ดอกไม้อื่นก็บานด้วยมากมาย แต่ดอกไม้ทั้ง 3 โดยเฉพาะชาคุระ มีชื่อเสียงมากหน่อยเพราะว่าปลูกกันเยอะ ฉะนั้นเวลาออกดอกมันจึงดูบานสว่างไสวสวยงามเป็นพิเศษ อุเหมะและโมะโมะคล้ายกันมากจนบางครั้งแยกไม่ออก รู้แต่ว่าดอกทั้ง 2 มีสีขาวบ้าง สีชมพูบ้าง ดอกขนาด

เท่ากับดอกแพร์เซียงไฮ้ ลักษณะของดอกคล้ายกัน แต่ดอกอุเหมะและโมะโมะจะมีลักษณะนุ่มกว่าดอกแพร์เซียงไฮ้ เวลาออกดอกจะมีแต่ดอกเต็มไปหมด ไม่มีใบเลย อุเหมะและโมะโมะจะออกดอกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ชาคุระแล้วค่อนข้างจะเกาะติดกับกิ่งมากไป ดูแล้วจะให้ความรู้สึกค่อนข้างแข็ง ๆ อุเหมะและโมะโมะถึงจะมีมาก แต่ก็ไม่มากเท่าดอกชาคุระ ในเกียวโตมีวัดหนึ่งเรียกว่าวัด Kitano Tenmangu อยู่ทางตอนเหนือของใจกลางเมืองจะมีดอกอุเหมะมากเป็นพิเศษ วัดนี้คนสร้างให้กับนักปราชญ์ที่มีชื่อคนหนึ่งชื่อ Sugawara Michizane (845-903), Michizane¹ ชอบดอกอุเหมะมากคนจึงปลูกดอกไม้นี้ไว้เยอะ และขอเล่าเพิ่มเติมว่าวัดนี้เป็นวัดนักปราชญ์จึงมีชื่อเสียงในการเรียนการสอน คือใครที่ต้องการสอบทุกประเภทให้ได้ (อาจไปนั่งทำงาน ทำวิจัย) มาขึ้นทะเบียนบนไว้กับวัดนี้ได้ และถ้าสำเร็จตามที่บนก็ต้องมาแก้บน เสียของแก้บนอีก โดยสรุปแล้วต้องเสียทรัพย์ 2 ครั้ง ส่วนชาคุระซึ่งเป็นขวัญใจของชาวซามูไรนั้น ตามกำหนดการแล้วจะต้องบานประมาณอาทิตย์ที่ 2 ของเดือนเมษายน หน้าใบไม้ร่วงมันจะสลัดใบหมด เพราะฉะนั้นพอถึงฤดูใบไม้ผลิ มันจะค่อยผลิตดอกเต็มต้น ต้นชาคุระมีหลายขนาดตามอายุของมัน ยิ่งอายุมากก็ยิ่งเป็นพุ่มโตใหญ่ ชาคุระสวยเพราะเหตุผลหลายอย่าง หนึ่งต้นเป็นพุ่ม รูปทรงดี สองดอกจะเป็นกลุ่ม ๆ กระจายทั่วต้น ทำให้ดูไม่มากไม่น้อยพอดี ๆ สามดอกสีชมพูใส ๆ ก่อนไปทางขาว เกสรจะเป็นสีน้ำตาลนิดเดียว กลีบบาง ๆ มองแล้วให้ความรู้สึกหวาน ๆ นุ่ม ๆ และที่เขาปลูกกันเป็นวงติดต่อกันไป เช่นปลูกตามริมคลอง ปลูกในสวนสาธารณะ ฉะนั้นเวลาออกดอกพร้อม ๆ กัน มันจึงได้ดูสวยงามน่ารักไปหมด ชาคุระจะมีสองแบบ (อย่างน้อยตามที่รู้จัก) คือแบบธรรมดา กับแบบย้อยเท่าที่สังเกตแบบย้อยจะเป็นสีชมพูเข้มกว่า ที่ว่าย้อยก็

¹ เมื่อตายไปแล้วได้รับการบูชายกย่องเป็นเทพแห่งความรู้

ก็มันจะอ่อนขาวห้อยลงมา ถ้าคันใหญ่เขาจะทำเป็น
หลังคาให้มันเลื้อย และมีขายห้อยลงมาตอนริม ๆ ของ
หลังคา ซากุระพันธุ์ย้อยที่มีมากจะเป็นที่ขึ้นชื่อจน
ใคร ๆ ก็ต้องเสียเงินมาดู คือที่วัดเฮอัน (Heian) อยู่
เกือบจะใจกลางเมืองเกียวโต ถ้าจะเทียบกับดอกไม้ใน
เมืองไทยในแง่ลักษณะดอกแล้วก็จะคล้ายกับชมพูพันธุ์-
ทิพย์ แต่ซากุระจะสวยกว่าด้วย 4 ลักษณะดังกล่าว
แต่มีดอกไม้ย้อยอย่างหนึ่งในบ้านเราซึ่งคิดว่าถ้าจะปลูกให้
มากจริง ๆ จะสู้กับซากุระได้สบายมาก ก็คือดอกอุณ
หรือราชพฤกษ์ เพียงแต่บ้านเราปล่อยให้มันขึ้นตาม
บุญตามกรรมมากไปหน่อย เท่าที่เห็นมา (ไม่ก็แหง)
รู้สึกที่สวนอุเอโนะ (Ueno) ในโตเกียวจะปลูกซา-
กุระไว้มากกว่าที่อื่น ๆ คิดว่าตอนมันบานเห็นแล้วคง
บ้าได้เหมือนกัน

คราวนี้ก็มาถึงเรื่องที่ว่าชาวญี่ปุ่นเขาแสดงความ
ชื่นชมหรือส่งเสริมให้คนอื่นชื่นชมซากุระอย่างไร
เริ่มต้นก็คือการให้ข่าวสารว่ามีจุดไหนที่เหมาะสมแก่การไป
ชมซากุระ อย่างเช่นไปเกียวโต บอกไว้ทั้งหมด 19 แห่ง
แต่ละแห่งจะบอกด้วยว่าควรจะไปชมในช่วงไหน ต้นเดือน
หรือกลางเดือนเมษายน จะชมอย่างไร ใช้เวลากี่นาที
หลังจากนั้นถ้าดูทีวีทุกคืนก็จะมีการบอกว่าที่ไหนบาน
แล้วบ้างก็เชิญไปชมได้ เป็นอันว่าคนญี่ปุ่นทั่วประเทศ
รู้หมดว่าสถานการณ์ของซากุระเป็นอย่างไร คราวนี้ก็
เลือกตัดสินใจได้ว่าจะไปไหนเมื่อไร ดังนั้นถ้าไปญี่ปุ่น
ช่วงนี้ที่ไหนมีซากุระ ก็เห็นคนญี่ปุ่นเที่ยวชมดอกไม้
เต็มไปหมด และมีไม่น้อยที่ถ่ายรูปอย่างเอาเป็นเอาตาย
แต่ถ้าเหตุการณ์เป็นเพียงแค่นี้ก็ไม่มียะไรแปลก (และ
ยังไม่เป็นญี่ปุ่นพอ) ที่น่าดูมากไปกว่านั้นก็คือพอดก
เย็น ๆ หน่อย คือ สัก 4-5 โมงเย็น ชาวญี่ปุ่นผู้มีใจ
รักซากุระก็ชักชวนกันไปปูเสื่อกินและดื่มกันอย่างสนุก

สนามใต้ต้นซากุระ แต่ละวงจะมีขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่า
กัน แต่คิดว่าคงสุขใจไม่น้อยหน้ากว่ากัน พอกินและ
ดื่มได้ที่ ก็เริ่มส่งเสียงร้องเพลงและเต้นเข้าจังหวะกับ
เพลงที่ช่วยกันร้อง (ไม่ยากเรียกว่าเต้นรำ) บ้างวงก็
กินกันเมามายจนต้องนอนพับ หรือไม่กี่หัวปักกัน
กลับบ้าน การร้องรำทำเพลงนั้นบางวงก็ใช้เทคโนโลยี
เข้าช่วย เช่นเอาเครื่องเสียงไปตั้งเปิดคาราโอเกะ
(Karaoke) คือเทปมีดนตรีและไม่มีคนร้อง แล้ว
ตัวเองก็ร้องเพลงตามไป สวนกว้างแคไหน คลองยาว
แคไหน คนก็ตั้งวงกินและดื่มได้กว้างและยาวเท่านั้น
น่าสนุกสนานเป็นที่สุด อย่างไรก็ตามขอให้เข้าใจว่า
การดื่มและการร้องเพลง (อาจรวมไปถึงการอ่าน
หนังสือการ์ตูน) ของคนญี่ปุ่นนั้นก็เหมือนกับการกิน
ข้าว คือเป็นเรื่องที่คนญี่ปุ่นขาดไม่ได้ ถ้ามีโอกาส
เมื่อไรเป็นต้องดื่มและร้องทันที ฉะนั้นเมื่อซากุระบาน
ก็เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ดื่มและร้องอีกครั้งหนึ่ง มีคน
เปรียบเปรยว่าชีวิตของคนญี่ปุ่นเป็นอยู่ในกรอบประ-
เพณีเสียจน เมื่อมีโอกาสทำอะไรที่ไม่ค่อยอยู่ในกรอบ
ได้ต้องรีบทำ เรื่องนี้คงประยุกต์ได้กับการตั้งวงเหล้าใต้
ต้นซากุระ

อีกไม่ช้าซากุระก็คงจะโรยและจากดอกก็เปลี่ยน
เป็นใบเต็มต้น การบำซากุระก็คงจะเลิกราไป คนญี่ปุ่น
ก็คงมีเทศกาลอื่นให้เฉลิมฉลองกันอีก แต่เหนือสิ่ง
อื่นใด คือหลังเทศกาลทุกอย่าง คนญี่ปุ่นก็จะหันกลับ
ไปทำงาน อย่างเอาจริงจัง เสมือนหนึ่งว่าไม่เคย
รู้จักกับความสนุกสนาน ไร่เรียงอะไรเลยในชีวิตและอาจ
เป็นในส่วนนี้เองที่ทำให้ญี่ปุ่นก้าวไปไกลที่สุดในด้านการ
พัฒนาเศรษฐกิจ

ชูศรี มณีพฤษ
เขียนที่เกียวโต

เรื่องนี้อาจารย์ ชุศรี มณีพุกษ์ อาจารย์คณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขียนที่เมือง
เกียวโต และได้ส่งเรื่องมาไว้ที่ผมนานเป็นปีแล้ว ดอก
ชากระที่อาจารย์เคยชื่นชมถึงขนาดเป็นแรงคลใจให้
เขียนเรื่องนี้ได้อย่างน่าอ่านและแฝงความหมายอันลึก
ซึ้งนั้น ได้เห็นเขาและร่วมโรยกลายเป็นดินไม่มีอะไร

เหลืออีกแล้ว แต่สัจจะชีวิตชาวญี่ปุ่นที่อาจารย์ ชุศรี
กล่าวถึงนั้น ยังเป็นสัจจะที่ไม่ได้เสื่อมและหายไปพร้อม
กับชากระช่วงใดช่วงหนึ่ง

อาทร พงษ์ธรรมสาร

สิงหาคม 2536

จ่านักหอสมุด